

Rok 2022 jest Rokiem Profesor Marii Grzegorzewskiej, uchwalonym przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej IX kadencji dnia 14 października 2021 roku. W ten sposób z okazji 100. rocznicy utworzenia Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej, obecnie Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Sejm RP oddaje cześć i uznanie wybitnej prekursorce pedagogiki specjalnej w naszym kraju. Ważna dla pedagogów specjalnych, zarówno teoretyków, jak i praktyków, decyzja zapadła dzięki staraniom Członków Sekcji Pedagogiki Specjalnej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, a szczególnie jej przewodniczącej prof. dr hab. Marzenny Zaorskiej, władz Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie oraz przy poparciu Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP). Przytaczam treść uchwały Sejmu RP IX kadencji: „W 2022 roku mija 100. rocznica utworzenia Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej, obecnie Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, instytucji, która została założona przez jedną z najwybitniejszych polskich pedagogów – prof. Marię Grzegorzewską. Z tej okazji Sejm Rzeczypospolitej Polskiej oddaje hołd wybitnej twórczyni pedagogiki specjalnej w Polsce. Maria Grzegorzewska, pseudonim okupacyjny «Narcyza», wybitna naukowiec, pedagog specjalny, tyflopedagog, tyflopsycholog, działaczka społeczna – urodziła się 18 kwietnia 1888 roku we wsi Wołuczka k. Rawy Mazowieckiej, zmarła w Warszawie 7 maja 1967 roku. Mottem swojego życia i życia kolejnych pokoleń pedagogów specjalnych, specjalistów pracujących na rzecz osób z niepełnosprawnościami uczyniła stwierdzenie: «Nie ma kaleki – jest człowiek». Maria Grzegorzewska podkreślała, że każdy ma punkt archimedesowy, dzięki któremu można odkryć moc w człowieku i ocalić pełnię jego człowieczeństwa. Wciąż aktualne jest jej przesłanie: «Piękne słowa tylko szkodę przynoszą, jeśli nie są poparte czynem, choćby próbą działania». Ona sama była zwolenniczką idei łączenia teorii z praktyką, przenikania przeszłości w przyszłość. Jej dzieła stanowią inspirację dla kolejnych badaczy i twórców akademickiej pedagogiki specjalnej oraz praktyki edukacyjnej, terapeutycznej i rehabilitacyjnej. Szczególną wartość nadała pracy nauczyciela-wychowawcy, którego widziała jako człowieka bogatego wewnątrz, charyzmatycznego i empatycznego. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w 100. rocznicę utworzenia Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, w uznaniu wybitnych zasług jej założycielki, dyrektorki i patronki prof. Marii Grzegorzewskiej, ogłasza rok 2022 Rokiem Marii Grzegorzewskiej”. Podpisała Marszałek Sejmu RP Elżbieta Witek (www.isap.sejm.gov.pl). Za uchwałą opowiedziało się 445 posłów, jeden był przeciw, dwóch posłów wstrzymało się od głosu.

Wiele przedsięwzięć Marii Grzegorzewskiej jest nadal z powodzeniem kontynuowanych, np. założone przez nią czasopismo „Szkoła Specjalna”. Kierowała nim w latach 1924–1967. Jej publikacje naukowe stanowią źródłowy materiał do dalszych poszukiwań badawczych i motywację dla następców akademickiej pedagogiki specjalnej oraz praktyki edukacyjnej, terapeutycznej i rehabilitacyjnej. Maria Grzegorzewska za najistotniejsze swoje osiągnięcia uznawała prace praktyczne i teoretyczne związane z kształceniem nauczycieli. W Akademii Pedagogiki Specjalnej nadal przygotowywana jest kadra do pracy z osobami z niepełnosprawnością, a obecnie także w innych polskich uczelniach. Niejednokrotnie Maria Grzegorzewska podnosiła zagadnienia deontologii nauczycielskiej, uznając, że powodzenie procesu dydaktyczno-wychowawczego jest uzależnione przede wszystkim od nauczyciela. Temu pogładowi dawała wielokrotnie wyraz, najpełniej w *Listach do młodego nauczyciela* (1947–1961). Przedstawiła w nich sylwetkę nauczyciela jako dobrego człowieka, bogatego wewnętrznymi, osoby obdarzonej charyzmatem, zdolnościami empatycznymi. Jej przemyślenia na temat „nauczyciela doskonałego” są ponadczasowe i aktualne. Wynika to z faktu, że Maria Grzegorzewska sama była osobowością charyzmatyczną, wzorcem etycznym dla wielu nauczycieli i wychowawców. Szczególnie wpływ Marii Grzegorzewskiej jest widoczny w pracy szkół specjalnych noszących jej imię. Część szkół specjalnych nadal stosuje metodę ośrodków pracy opracowaną przez Marię Grzegorzewską na podstawie metody ośrodków zainteresowań O. Decroly’ego, dostosowaną do warunków polskiej szkoły specjalnej.

Każdego roku, w rocznicę śmierci Marii Grzegorzewskiej, 7 maja o godz. 18.30, z inicjatywy jej przyjaciół, szczególnie dr Ewy Tomasik, w kościele akademickim św. Anny w Warszawie przy Krakowskim Przedmieściu 68, odprawiana jest Msza św. w jej intencji.

Aby uczcić to ważne wydarzenie – ogłoszenie roku 2022 Rokiem Marii Grzegorzewskiej – wydajemy okazjonalny numer naszego naukowego czasopisma, poświęcając jego dział tematyczny zagadnieniom pedagogiki specjalnej.

Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz (śp.)

Dział tematyczny niniejszego numeru „Forum Pedagogicznego” został zatytułowany: *100-lecie pedagogiki specjalnej* i obejmuje teksty poświęcone problematyce edukacji, wychowania, rehabilitacji i wspierania osób z niepełnosprawnościami. Dwunastu autorów w 17 artykułach łącznie dokonało analiz problemowych oraz zaprezentowało wyniki badań z obszaru pedagogiki specjalnej. Ich prace potwierdzają, że jubileusz 100-lecia naukowego wymiaru pedagogiki specjalnej skłania do szukania w historii idei jej twórców źródeł współczesnych praktyk naukowo-wdrożeniowych, dotyczących samej dyscypliny pedagogiki specjalnej, jak również jej subdyscyplin. Te poszukiwania często ukierunkowują weryfikacyjnie, prowokując do namysłu nad aktualnością formułowanych koncepcji i realizowanych programów wsparcia.

W pierwszej części działu tematycznego znajdują się zatem artykuły ukazujące perspektywę diachroniczną, eksplorujące myśl, twórczość i dzieło Marii Grzegorzewskiej i jej następców, a także obrazujące kontekst socjokulturowy pozycji osób z niepełnosprawnościami, w okresie tworzenia się i rozwoju akademickiej pedagogiki specjalnej. W drugiej części działu tematycznego znalazły miejsce prace podejmujące aktualne problemy i kwestie związane z edukacją, rehabilitacją i wspieraniem osób z niepełnosprawnościami, najpierw – o charakterze ogólnym odnoszącym się całościowo do osób z niepełnosprawnościami, następnie – w odniesieniu do konkretnych specjalnych potrzeb edukacyjnych, czy podmiotów wymagających wsparcia.

Współczesne piśmiennictwo z zakresu pedagogiki specjalnej charakteryzuje znikomość tekstów wskazujących na źródła oraz istotne podwaliny pedagogiki specjalnej w Polsce, w tym podejmujących analizę dorobku wybitnych pedagogów i jego wpływu na aktualne działania edukacyjno-rehabilitacyjne na rzecz osób z niepełnosprawnościami. Takie walory posiada artykuł Marzenny Zaorskiej: *Profesor Maria Grzegorzewska – prekursorka teorii oraz praktyki surdotyflop pedagogiki w Polsce*. Autorka podkreśla i przybliża wkład Marii Grzegorzewskiej w powstanie i rozwój surdotyflop pedagogiki w Polsce. Analizuje literaturę przedmiotu i szczególnie skupia się na prekursorskich działaniach prof. Marii Grzegorzewskiej na rzecz specyfiki funkcjonowania osób doświadczających konsekwencji równoczesnej niepełnosprawności słuchowo-wzrokowej. Artykuł stanowi interesujące źródło informacji w zakresie problematyki edukacji i rehabilitacji osób z jednoczesną dysfunkcją narządu wzroku i słuchu, zestawia i poddaje analizie treści pozostające wciąż na marginesie zainteresowań pedagogiki specjalnej. Kolejny artykuł pt: *Miejsce pracy socjalnej w wizji Marii Grzegorzewskiej pomocy ludziom niepełnosprawnym* dobrze koresponduje z powyżej zaakcentowanymi treściami. Tekst Małgorzaty Orłowskiej ukazuje fundamentalne związki pedagogiki specjalnej ze służbą społeczną, pedagogiką społeczną i pracą socjalną. Autorka przekonująco stawia tezę o związkach pedagogiki specjalnej i pracy socjalnej, widocznych u podstaw tych dyscyplin i we współczesnej praktyce zawodowej. Zachęca do eksponowania tych powiązań zarówno w perspektywie historycznej, odnoszącej się

do wspólnych korzeni związanych ze służbą społeczną, jak i w międzynarodowej terminologii i w praktyce socjalnej. Cennym z punktu widzenia dorobku naukowo-teoretycznego, praktycznego i historycznego polskiej pedagogiki specjalnej, szczególnie polskiej tyflopädagogiki, jest tekst Marzeny Dycht: *Wartość osiągnięć pedagogicznych prof. Zofii Sękowskiej (1924–1997) dla pedagogiki specjalnej*. W treści artykułu przedstawiono dorobek naukowy i koncepcyjny prof. Zofii Sękowskiej, wybitnej polskiej pedagog specjalnej, polskiej tyflopädagog. Autorka prezentuje osiągnięcia oraz naukową myśl pedagogiczną prof. Zofii Sękowskiej w obszarze ogólnej i szczegółowej pedagogiki specjalnej oraz tyflopädagogiki, w tym szczególnie dydaktyki tyflopädagogiki, rehabilitacji społeczno-zawodowej osób z niepełnosprawnością wzrokową, a także pedeutologii. Szeroko i wnikliwie przedstawia osiągnięcia naukowe Zofii Sękowskiej, ich aktualność oraz możliwości wykorzystania w czasach współczesnych. Popularyzuje i chroni dorobek Profesor Sękowskiej od zapomnienia. W artykule autorstwa Jacka Kulbaki i Mieczysława Dudka pt. *Szkice z dziejów kształcenia specjalnego. Skala i konsekwencje zbrodniczych ideologii względem niepełnosprawności w XX wieku* nawiązano do początków i rozwoju szkolnictwa specjalnego na świecie, opisując funkcjonowanie szkół i zakładów specjalnych tworzonych z myślą o osobach z niepełnosprawnością sensoryczną i intelektualną, z zaburzeniami psychicznymi i mających trudności w zakresie adaptacji społecznej. Analiza objęła genezę wsparcia rozumianego jako działalność pomocowa i charytatywna aż po pierwszą połowę XX wieku. Autorzy opierają swoje rozważania na założeniach filozoficznych, pedagogicznych i społecznych, płynnie wprowadzając czytelnika w tragiczną sytuację osób odbiegających od oczekiwanej i pożądanego normy psychospołecznej, spowodowaną zbrodniczymi totalitarnymi ideologiami – nazizmem i komunizmem. Wiarygodnie opisano i udokumentowano źródłowo założenia eliminacji osób mniej sprawnych i mniej „wydajnych”, nieodpowiadających założeniom ideologii o antyhumanistycznych podstawach, godzących w prawa osób niepełnosprawnych. Należy docenić podjęcie zagadnienia niepełnosprawności w kontekście ideologii totalitarnych – współcześnie stosunkowo rzadko podnoszone w piśmiennictwie z zakresu historii pedagogiki specjalnej. W kolejnym artykule, pt. *Geragogika specjalna – zarys rozwojowy i koncepcyjny*, Marlena Kilian omawia różnorodne zagadnienia dotyczące geragogiki specjalnej jako nauki. W pedagogice specjalnej coraz wyraźniej dostrzega się specyficzne, niezaspokojone potrzeby osób niepełnosprawnych w zaawansowanym wieku. Podjęta problematyka jest niezwykle istotna w dobie postępującego starzenia się współczesnych społeczeństw i wynikających stąd wyzwań i zadań poszczególnych dyscyplin naukowych, wiążących się z interdyscyplinarną oraz multidyscyplinarną gerontologią.

W kolejnej części działu tematycznego znajdują się cztery artykuły, które odnoszą się do istotnych zagadnień związanych z systemem edukacji, kształceniem pedagogów specjalnych i projektowaniem przestrzeni miejskiej w sposób partycypacyjny, a także rozwijaniem umiejętności językowych dzieci ze specjalnymi potrzebami

edukacyjnymi. Zenon Gajdzica, w artykule pt. *Projektowane zadania koordynatora ds. specjalnych potrzeb edukacyjnych w polskim systemie edukacji w kontekście brytyjskich doświadczeń SENCo* omawia rolę i zadania Special Educational Needs Coordinators, służące podnoszeniu jakości edukacji włączającej w angielskim systemie kształcenia, konfrontując je z polską propozycją zadań Koordynatora Edukacji Włączającej (KEW) zawartą w *Modelu edukacji dla wszystkich* (2020). Autor umocował analizę porównawczą w adekwatnych i wiarygodnych badaniach, które ujawniły różnorodne problemy w realizacji założonej dla angielskiego modelu roli SENCo, głównie o charakterze organizacyjnym i kompetencyjnym. Przywołane zadania KEW Z. Gajdzica konfrontuje z wymaganiami stawianymi SENCo, wskazując na możliwe trudności w realizacji powierzonych koordynatorowi zadań w polskim systemie edukacji włączającej. Artykuł podejmuje bardzo istotne zagadnienie, jakim jest zakres obowiązków KEW w rodzimej rzeczywistości edukacyjnej i bierze udział w aktualnej dyskusji na temat diagnozy problemów polskich szkół ogólnodostępnych w obszarze edukacji i rehabilitacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W dyskusji nad pedeutologią i deontologią w pedagogice specjalnej nie może zabraknąć zagadnień dotyczących etycznego wymiaru aktywności zawodowej pedagogów specjalnych. Rozważania takie proponuje Dariusz Zajac w artykule: *Edukacja etyczna pedagogów specjalnych*. Autor prezentuje dwa podejścia do edukacji etycznej nauczycieli pracujących z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych – rozumiane jako przekazywanie normatywnej wiedzy etycznej i kształtowanie dyspozycji etycznych pedagogów specjalnych. Podejścia te mogą stanowić punkt wyjścia do szerszych eksploracji naukowych i dyskusji nad kształtem tej edukacji. Troska o etyczny wymiar aktywności zawodowej pedagoga specjalnego ma zasadnicze znaczenie dla jakości usług edukacyjnych świadczonych na rzecz osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i rozwojowymi. Istotą kolejnego artykułu autorstwa Jarosława Rutkowskiego pt. *Projektowanie wsparcia na rzecz osób z niepełnosprawnościami w perspektywie działań komunikacyjnych. W stronę miejskich warsztatów dialogu* jest wartościowy i syntetyczny przegląd projektowanych rozwiązań, służących tworzeniu infrastruktury miejskiej, przyjaznej osobom z niepełnosprawnościami. Autor rzetelnie i obszernie omawia optymalną ofertę wsparcia osób zróżnicowanych rozwojowo w perspektywie ich sprawczego działania i aktywności kreacyjnych w mieście. Wskazuje, że w warunkach uczącej się wspólnoty miejskiej możliwe staje się kształtowanie architektury dialogu społecznego. Tekst może być cenną inspiracją zarówno do prowadzenia dalszego dyskursu teoretycznego, jak i do kontynuowania badań naukowych w tym zakresie oraz do implikacji praktycznych w bezpośredniej pracy z osobami z niepełnosprawnościami.

Ostatni tekst tej części działu tematycznego to praca Kamila Kurackiego pt. *Rodzice w procesie rozwijania umiejętności językowych i czytelniczych młodszych dzieci ze specjalnymi potrzebami rozwojowymi – stan badań i perspektywy badawcze*. Autor dokonuje przeglądu wyników badań, systematyzując współczesne ustalenia

dotyczące roli rodziców w rozwijaniu sprawności w zakresie komunikowania się i czytania dzieci ze specjalnymi potrzebami rozwojowymi.

Następne artykuły działu tematycznego mają charakter bardziej szczegółowy, dotyczą zagadnień specyficznych dla osób doświadczających konkretnych niepełnosprawności. Zagadnienia tyflopedagogiczne podjęte są w trzech tekstach. Emilia Śmiechowska-Petrovskij w artykule *Technologie wspomagające w warsztacie pracy nauczyciela orientacji przestrzennej osób niewidomych* prezentuje wyniki badań empirycznych ukazujące wykorzystanie przez nauczycieli (instruktorów) orientacji przestrzennej w swojej pracy z osobami niewidomymi elektronicznych narzędzi wspomagających orientację przestrzenną i mobilność, takich jak detektory przeszkód, systemy nawigacyjne, aplikacje pomagające w korzystaniu z komunikacji miejskiej. Wyniki badań nie są optymistyczne, bo ukazują niewykorzystanie potencjału technologii i implikują szereg działań wdrożeniowych. Z kolei Małgorzata Paplińska w pracy *Neurodydaktyka dla tyflopedagogiki – zachwył czy ostrożna inspiracja? Opisowo-krytyczna analiza źródeł* analizuje, w jaki sposób można wykorzystać potencjał badań neurobiologicznych, aby projektować metody, strategie nauczania i uczenia się oraz sposoby wspierające samodzielność osób niewidomych i słabowidzących. Autorka prezentuje wybrane wyniki badań z zakresu neurobiologii, które dotyczą czytania dotykowego pisma Braille'a oraz orientacji przestrzennej i mobilności osób z niepełnosprawnością wzroku, pokazując, że dzięki ich procedurom udało się zweryfikować dotychczasowy stan wiedzy na temat możliwości uczenia się osób niewidomych, co daje sposobność modyfikowania praktyk tyfłodydaktycznych. W ostatnim tekście poświęconym tyflopedagogice Kornelia Czerwińska w artykule pt. *Psychospołeczne aspekty utraty wzroku i słuchu w późnej dorosłości* opisuje znaczenie jednoczesnej utraty wzroku i słuchu dla psychospołecznego funkcjonowania seniorów w oparciu o przegląd prac empirycznych. Następstwa deficytów w obszarze obu tych zmysłów są znacznie poważniejsze niż konsekwencje wyizolowanej dysfunkcji wzroku czy słuchu. Autorka opisała najważniejsze z nich oraz wskazała na konieczne działania mogące minimalizować negatywne skutki głuchoniewidzenia dla dobrostanu psychicznego i poziomu sprawności funkcjonalnej seniorów.

Następne trzy prace dotyczą problematyki niepełnosprawności intelektualnej. W bardzo interesującym tekście *Obraz osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim na podstawie ich charakterystyk – perspektywa temporalna* Katarzyna Parys i Sławomir Olszewski analizują podręczniki akademickie lub ich części, i ukazują w relacji zmienność/stałość opisy niepełnosprawności intelektualnej w stopniu lekkim na przestrzeni kilkudziesięciu lat. Zauważają zależność pomiędzy sposobem opisywania osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim a tendencjami ujawniającymi się w miarę upływu czasu na gruncie pedagogiki specjalnej, w tym w związku z poszerzaniem zakresu zainteresowań badaczy i praktyków, obejmowaniem oddziaływaniami rehabilitacyjnymi człowieka z niepełnosprawnością w całym biegu jego życia i coraz bardziej wyraźnym

akcentowaniem jego podmiotowości. Wzmiankują również pewne elementy w niewielkim stopniu ulegające modyfikacjom i dociekają ich przyczyn. W ostatnim tekście tej grupy tematycznej znalazł się artykuł Kingi Krawieckiej *Zajęcia rewalidacyjne w kontekście usprawniania koordynacji wzrokowo-ruchowej uczniów z niepełnosprawnością intelektualną – z pamięcią o Marii Grzegorzewskiej*. Autorka prezentuje oryginalną metodę prowadzenia zajęć rewalidacyjnych z uczniami z niepełnosprawnością intelektualną zakresie usprawniania koordynacji wzrokowo-ruchowej, lokując ją w teorii Marii Grzegorzewskiej i bogato odnosząc się do jej dorobku. Artykuł kończący dział tematyczny to praca Jacka Błeszyńskiego *„Gdybym był nauczycielem...” – refleksje osób ze spektrum autyzmu o wizji nauczyciela* autor prezentuje wyniki badań empirycznych, ukazujące rolę i zadania nauczyciela w optyce osób z autyzmem. W interesujący sposób ukazuje refleksje badanych sprowokowane pytaniami: „Gdybym była/był nauczycielem dziecka z autyzmem, to zawsze bym starała się/starał...” oraz „Gdybym był nauczycielem dziecka z autyzmem, to nigdy bym...” Analizę wypowiedzi zestawia z dotychczasowymi wynikami badań i formułuje liczne postulaty praktyczne dotyczące organizacji kształcenia osób ze spektrum autyzmu.

Druga część „Forum Pedagogicznego”, nosząca tytuł „Artykuły i rozprawy”, rozpoczyna się artykułem Jarosława Korczaka pt. *Umiejdzynarodowienie uczelni wyższych w Polsce z uwzględnieniem kierunków pedagogicznych*. Jak wskazuje sam autor, celem artykułu jest przedstawienie studiujących studentów pochodzących z różnych krajów, z uwzględnieniem kierunków pedagogicznych. Na początku tekstu autor wyjaśnia następujące terminy: internacjonalizacja uczelni wyższych, jej wyzwania oraz związane z nią możliwości. W dalszej kolejności tekst ukazuje dane ilościowe. Przedstawiają one obecność studentów zagranicznych na uczelniach wyższych na świecie i w Polsce. Na końcu artykułu autor przytacza szereg wniosków i postulatów, które mogłyby przyczynić się do zwiększenia stopnia internacjonalizacji uczelni wyższych w naszym kraju. Podjęcie powyższej tematyki może pełnić w przyszłości rolę przyczynku do wypracowania kolejnych nowych inicjatyw, w popularyzacji omawianego zjawiska.

Agnieszka Konieczna w artykule *Zakłócanie przebiegu lekcji – różnorodność i sytuacyjna zmienność* podejmuje ważny i aktualny problem. Zjawisko to, często występujące na lekcjach, ma charakter złożony i wielowymiarowy. Autorka skupia się na różnorodnych formach zachowaniach uczniowskich, które zakłócają pracę nauczyciela oraz ich rozumieniu. Konceptualizacja szkolnego problemu nakłada na nauczyciela inne wymagania. Artykuł przybliży również elementy procesu dydaktycznego, takie jak układ lekcji i dobór zadań edukacyjnych. Wydaje się, że struktura jednostki lekcyjnej może mieć realny wpływ na minimalizowanie tych zachowań uczniów. Autorka przytacza dane empiryczne, które potwierdzają, że sposób uczestnictwa w lekcjach może się zmieniać w pewnych okolicznościach i dotyczyć wszystkich dzieci.

W następnym artykule pt. *Historia i kierunki rozwoju badań jakościowych za granicą i ich wymiar rozwojowy* Olena Bocharova i Aneta Kamińska przedstawiają historię badań jakościowych za granicą. Na początku stawiają pytanie o proces badań jakościowych, a następnie jakie implikacje praktyczne mogą mieć otrzymane rezultaty dla praktyki badawczej w Polsce. Autorki zastosowały metodę hermeneutyczną. Artykuł został podzielony na dwie części. Część pierwsza ukazuje fazy rozwoju metody: okres wczesnych badań, tworzenie się oryginalnych tradycji i weryfikacja paradygmatu badań oraz systematyzacja metod, procedur i standardów. Druga część artykułu omawiająca ustalenia metodologiczne, jest próbą odpowiedzi, czym w istocie są badania jakościowe na podstawie literatury przedmiotu, a następnie klasyfikacji metod jakościowych.

Kolejny artykuł to opracowanie Marzeny Ruszkowskiej pt. *Zainteresowania szkolne i pozaszkolne podopiecznych pieczy instytucjonalnej*. Piecza zastępcza może być realizowana w formie rodzinnej lub instytucjonalnej. Do jej głównych zadań należą: zaspokajanie potrzeb dziecka, zapewnienie nauki, umożliwienie korzystania z zajęć pozalekcyjnych i rekreacyjno-sportowych oraz innych, które umożliwią wychowankowi rozwój jego zainteresowań. Autorka w swoim artykule skupiła się na zainteresowaniach szkolnych i pozaszkolnych uczniów. Badaniami zostało objętych 633 podopiecznych placówek opiekuńczo-wychowawczych typu socjalizacyjnego i rodzinnego. Placówki te położone są na terenie sześciu województw wschodniej, północno-wschodniej, południowo-wschodniej i centralnej Polski. Z analizy wyników badań wynika, że co siódmy wychowanek nie posiada żadnych zainteresowań. Wśród aktywności rekreacyjnych dominują zajęcia sportowe. Czterdzieści procent ankietowanych wskazywało na posiadanie jakiś zainteresowań, ale nie wkładało żadnych wysiłków w ich rozwój.

Następny artykuł autorstwa Katarzyny Jas nosi tytuł: *Wyznaczniki poczucia tożsamości osób w wieku później dorosłości żyjącej w polskiej i czeskiej części Śląska Cieszyńskiego*. Autorka skorzystała z pedagogicznej Teorii Zachowań Tożsamościowych Tadeusza Lewowickiego, który wskazuje na sześć obszarów i wyznaczników poczucia tożsamości. Determinują one poczucie tożsamości osób starszych. Celem założonym przez autorkę było poznanie wyznaczników poczucia tożsamości osób późnej dorosłości, które zamieszkują polską i czeską część Śląska Cieszyńskiego. Badaniami zostały objęte osoby powyżej 55. roku życia. Analiza statystyczna otrzymanych przez autorkę wyników potwierdziła istotne związki między poszczególnymi obszarami Teorii Zachowań Tożsamościowych (TZT) a poczuciem tożsamości osób starszych, które zamieszkują wyżej wspomniany teren.

Dział następny to „Colloquia”. Zawiera on anglojęzyczne artykuły o zróżnicowanej tematyce, ale rozpoczynają go dwa teksty będące kontynuacją tematu wiodącego w numerze – poświęcone są zagadnieniom niepełnosprawności. Pierwszy z nich to artykuł Moniki Parchomiuk, który doskonale pokazuje zmiany w postrzeganiu osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz wartość ich udziału

w prowadzonych badaniach naukowych. Autorka w pracy *Inclusive research with people with intellectual disabilities. Current research status analysis* opisuje badania włączające z udziałem osób z niepełnosprawnością intelektualną i analizuje wartość dodaną takich procedur, przedstawiając oceny znaczenia tych badań z perspektywy podmiotów w nie zaangażowanych, oraz zysku naukowego, w toku systematycznej analizy badań opublikowanych w latach 2016–2021. Z kolei w następnym artykule Olga Podlińska, Paulina Stolarczyk i Aneta Żmijewska podejmują temat aktywizacji osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy. W pracy *Activation of persons with disabilities on the labor market* opisały uwarunkowania ograniczonego ich udziału w strukturze zatrudnienia. Wskazały na pasywne instrumenty rynku pracy, znaczenie stereotypów i błędnych przekonań o możliwościach osób z niepełnosprawnościami, skutkujące niechęcią pracodawców do oferowania im wakatów. Autorki zawarły w swojej pracy także liczne postulaty odnoszące się do koniecznych zmian na makro i mikropoziomie działań społecznych.

Dalsza część działu „Colloquia” nie dotyczy już zagadnień z zakresu pedagogiki specjalnej. Tekst, który ją inicjuje, autorstwa Jana Niewęglowskiego, nosi tytuł *Man in the face of suffering. Pedagogical perspective*. Pierwsza część tekstu omawia zagadnienie cierpienia, które jest ciągle obecne w życiu każdej osoby i zauważa się jego obecność w każdej społeczności na całym świecie. Egzystencja ludzka przebiega pomiędzy immanencją i transcendencją. Człowiek, który akceptuje religię, w cierpieniu postrzega wymiar wertykalny, a nie tylko horyzontalny. I chociaż cierpienie wciąż stawia pytanie „dlaczego”, to wiara udziela pewnej odpowiedzi, a zwłaszcza daje nadzieję, że cierpienie ma jakiś ukryty sens. W pracy z młodym człowiekiem należy uwrażliwiać go również na to zagadnienie.

Edyta Wolter w swoim artykule pt. *Education for environmental protection realized by the Enviroment Society of Stanisław Staszic in Łódź in “Czasopismo Przyrodnicze Ilustrowane” in the years 1927–1939* zajmuje się zagadnieniem wychowania pośredniego (*mass media*) w odniesieniu do ochrony przyrody. Czyni to na podstawie działalności Towarzystwa Przyrodniczego im. Stanisława Staszica w Łodzi oraz „Czasopisma Przyrodniczego Ilustrowanego”. Autorka objęła badaniami lata 1927–1939. Budowa tekstu oparta jest na wymiarze problemowym i chronologicznym i zawiera krytykę zewnętrzną oraz wewnętrzną źródeł historycznych. Metoda krytyki to hermeneutyka tekstu.

Autorką kolejnego tekstu jest Anna Seredyńska. Nosi on tytuł *Seniors during the COVID-19 pandemic*. Czas pandemii wpłynął na funkcjonowanie całych społeczeństw. Wiele osób straciło swoich najbliższych, pracę oraz nadzieję na realizację swoich planów i marzeń. Seniorzy również stanęli wobec nowych wyzwań. Autorka, przeprowadzając badania, zastosowała technikę wywiadów. Badaniami zostali objęci seniorzy Domu Pomocy Społecznej. Osoby ankietowane zwracały uwagę na: samotność, brak aktywności, brak dostępu do praktyk religijnych, objawy depresji, lęk i inne zaburzenia posttraumatyczne. Wyniki badań wskazywały jasno na konieczność objęcia szeroką opieką ludzi w podeszłym wieku.

Dział „Colloquia” zamyka tekst Pawła Jednaszewskiego pt. *Connected speech in EFL pedagogy*. Tekst omawia zmiany, które stanowią integralną część płynnej mowy w języku ojczystym oraz jej znaczenie w nauczaniu języka angielskiego jako języka obcego (EFL). W pierwszej części artykułu Autor analizuje sytuację, w której native speakerzy mówią szybko i w sposób niekontrolowany. Zachodzą wówczas cztery zjawiska które są ze sobą powiązane: asymilacja, elizja, katenacja/intruzja i reedukacja/centralizacja samogłosek. Następnie Autor opisuje niektóre problemy zachodzące podczas wymowy języka angielskiego, np. brak podobieństwa między językiem ojczystym a językiem docelowym. Końcowa część artykułu opisuje metody, które mogą mieć zastosowanie w grupach EFL, w celu lepszego nauczania i uwzględnienia preferencji uczniów.

W dziale „Debiuty” znajdują się dwa teksty. Pierwszy z nich wpisuje się w problematykę niepełnosprawności, wiodącą w niniejszym numerze Forum Pedagogicznego. W artykule *Człowiek – wychowanek – uczeń odmienny neurorozwojowo w przestrzeni pedagogiki towarzyszenia*, Agata Borowska opisuje wartość przyjęcia paradygmatu neuroroznorodności osób neuroodmiennych i koncepcję towarzyszenia pedagogicznego dla przeciwdziałania medykalizacji doświadczenia autyzmu oraz konsekwencji tego w procesie edukacji i wspierania. W obszernych rozważaniach opisuje znaczenie świadomości relacyjnej wychowawcy i wychowanka, godności osobowej i troski o integralny rozwój osobowy ucznia. Drugi artykuł w tym dziale, autorstwa Marcina Bieleckiego i zatytułowany: *W kierunku poczucia sprawczości: współpraca uczniów szkół średnich w realizacji projektów społecznych w oparciu o platformę „Zwolnieni z Teorii”* przedstawia możliwości kształtowania szeroko rozumianych kompetencji społecznych, tak osobistych, jak i kreowania sprawczości twórczej podczas realizacji projektu społecznego. Projekt społeczny może być realizowany poza formalnym programem dydaktycznym, który często obfituje w liczne zajęcia i utrudnia współpracę pomiędzy uczniami. Pewną propozycją w tej sytuacji jest platforma „Zwolnieni z Teorii”. Umożliwia ona rozwinięcie współpracy, odpowiedzialności i poczucia sprawstwa. Elementy te z kolei są znaczące wobec licznych przemian, problemów i wyzwań życiowych oraz zawodowych osoby. Podejmowane działania jednostki w takim kluczu mogą przynieść korzyść nie tylko jej samej, lecz także społeczności w której ona żyje i funkcjonuje.

Dział „Recenzje” zawiera jeden artykuł recenzyjny. Jego autorem jest Edyta Wolter. Dotyczy publikacji Władysławy Szulakiewicz, *Pedagogika na Uniwersytecie Stefana Batorego*. W dziale „Kronika” zamieszczono dwa sprawozdania: z realizacji międzynarodowego projektu badawczego pt. „Danube/Development of New Andragogical Diagnostic Approaches and Interventions of the Adult Docility Phenomenon”, autorstwa Łukasza Tomczyka, Joanny Wnęk-Gozdek, Anny Włoch i Katarzyny Zaremby oraz sprawozdanie z przebiegu „XXXIV Letniej Szkoły Młodych Pedagogów im. Marii Dudzikowej”. Jego autorem jest Marcin Bielecki.

* * *

Rok 2022 – jubileuszowy dla środowiska pedagogów specjalnych, przyniósł, niestety, także smutne wydarzenia. W dniu 23 marca 2022 roku – w roku swoich 70. urodzin, 40-lecia pracy naukowej i 20-lecia pracy w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie – zmarła Pani Profesor Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz, wybitna tyflopedagog, prekursorka badań nad orientacją przestrzenną i poruszaniem się osób niewidomych i słabowidzących w Polsce, wieloletnia prorektor Akademii Pedagogiki Specjalnej, współtwórczyni Zakładu Tyflopedagogiki w APS, wieloletnia dziekan Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, kierownik Katedry Pedagogiki Specjalnej WNP UKSW, związana z Towarzystwem Opieki nad Ociemniałymi w Laskach, przez całe życie czynnie działająca na rzecz środowiska osób z niepełnosprawnością wzroku. Pani Profesor zdążyła przygotować wprowadzenie do numeru jubileuszowego, które znajduje się na początku niniejszego słowa od redakcji. Chcąc uhonorować wybitnego naukowca, tyflopedagoga i nauczycielkę akademicką, wychowawczynię osób niewidomych, wspaiałego Człowieka – dedykujemy niniejszy, 1/2022 numer Forum Pedagogicznego, Pani Profesor.

Marzena Dycht*

Warszawa, Polska

ORCID ID: 0000-0002-8283-6770

Emilia Śmiechowska-Petrovskij**

Warszawa, Polska

ORCID ID: 0000-0002-6522-3817

Jan Niewęglowski***

Warszawa, Polska

ORCID ID: 0000-0001-9673-4989

---

* Dr hab. Marzena Dycht, prof. ucz., Wydział Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; e-mail: m.dycht@uksw.edu.pl.

** Dr Emilia Śmiechowska-Petrovskij, Wydział Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; e-mail: e.smiechowska@uksw.edu.pl.

*** Ks. dr hab. Jan Niewęglowski, prof. ucz., Wydział Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; e-mail: j.nieweglowski@uksw.edu.pl.

prof. Jadwiga Kuczyńska-Kwapisz
(1952–2022)